

Ki volt a Teknyőkaparó?

Polner Zoltán új gyűjtése

Első blikkre foglalkozás-nevet sejtet, S bár Polner Zoltán gyűjtésének legfrissebben közreadott kis-könyve mindjárt a szerző bevezetőjében minden kétséget eloszlat afelől, hogy tulajdonosa van (változata: az öreg Teknyős), a mögötte vélhető személy valóságos nevérol, kilétéről, csak érintőlegesen eligazítást tud nyújtani, Pista bácsi, János bácsi, Péter bácsi. Még a tápai Terhes Illésné mond közlebbi fogódzót: „itt a rétbe, az erdőbe, amik leg-öslégvastagabb fa vót, ő azt vágatta ki, és abbó faragott teknyót, oszt az lett a neve Teknyőkaparó.” Mások szerint cigányféle ember lehetett, teknőcsész-tésből tengette életét, mesz-szi földet bejárt — nem ebben a században, sőt va-lószínűleg még a tizennyol-cadikban. De mondják tál-tosnak, víziembernek is.

Mégsem ez a lényeges. A Szeged környéki falvak, tanya-k garabonciása, tünfélé-ben levő népszokások, mon-dák, babonák, hiedelmek megszállott kíváncsija, Pol-ner Zoltán, a költő megint talált valamit. Előző, ha-sonszóru kötetéről („Föld szülte fája...”) okkal gon-dolhatta az olvasó, a folk-lóriszt szenedély arra ren-deltetett nála, hogy írja, költészeté töltekezzék föl a friss népi látásmód asso-ciacióis ingerivel. Hanem e mostani gyűjteménye kap-csán világossá lesz, önnön értékeiben is foglalkoztatja Polnert a nép verbális kin-cseinek napjainkra már nem divatozó leletmentése: a megőrzött prózaszövegek, természetük, nyereségük okán, költői ihlet forrásává aligha válnak — gazdagít-hatják, adagolhatják, becses információkkal láthatják el viszont a néprajztudományt.

Ki volt hát a Teknyőka-paró, akinek nyomára buk-kant Polner Zoltán, s sze-dett össze, vett hangszalag-

ra nevéhez fűződő történe-tekét huszonegy Csongrád megyei helység 151 adat-közölését? Valóságos, tör-téneti személy. Világot lá-tott, nagy jóstehetséggel megáldott. Hol Fehérgyar-matról, hol a pesti piacról, hol meg egyenesen Berlin-ből hírelték. Nem gyógyí-tott, csak jóslott. Jövendő-lő képessége valósággal meg-babonázta a vidék embere-it, kivált, hogy jónéhány jóslatát igazolta az idő, et-től vált szólássá e tájon: „mögmondta a Teknyőka-paró.” Látói képességei, ennyi idő távolából, nehe-zen vitathatók, ámátor hogy sokfelé megfordult külföldön is, rácsodálkozott a fejlődő világ küszöbén ál-ló új meg új csodáira, java-részt ezeket „találhatta”, ahogyan mondani szokás, nem mindent a „kisujjából szoptott”. Mit jóslott? Hábo-rút, technikai fejlődést sze-gényiséget, erkölcsöt, diva-tot. „Ezret élünk, ezret nem... lösz olyan nagy háború, hogy a szürke ló a szűgyivel tasztija a vért a Vérmezőn”. „Makón, ami-kor három templom lösz egy-sorba, abba az évbe fog ki-lítni a világháború” (ez lett volna az első világhé-gés). „Kétezerbe el fog veszni a világ” (majd látjuk). „Ko-csik az országúton úgy közlekednek, hogy egymást tapossák... lösznek olyan kocsk, hogy nem húzza a ló, oszt szalad... lösznek vasparipák... gyümnek a fekete madarak, repülők” (ez bejött). „Mindön házná köküt lösz, mindön házon kökémény lösz” (valóban lött). „Nem löhet mögismer-ni a férfit a nőktől” (már amelyiket, nota bene, a nad-rágvatra célozhatott, nem rosszul). „Nem ismernek szegyönt a nők, az utcán foglalkoznak (amihez túl nagy jóstehetség nem szük-ségeltetett). „Az asszonyok nem ismerik a férfit, övek a hatalom, az asszonyok

birják a földet, azok paran-csónak, az embör nem lösz semmi se a házná” (betel-jesülése folyamatban). „Be-gyün az az idő, hogy fizetni kell az ívözért” (tényleg, már csak a lélegzetvételért nem kell, momentán). „Süt-nek, főznek, de a kemény nem füstöl” (gáztűzhely); „unokáink unokát ellátnak a világ minden részire, és oda is tudnak beszélni” (te-levízió, telefon, rádió); „a kenyeret megbélyegzik, és úgy osszák szét a nép kö-zött” (ha majd az állami sütőipar ingyen dolgozik). „Mindön utcasarkon kocma lesz, minden utcasarkon bót lesz, minden utcasarkon kupleráj lesz” (nem azért, de speciál a mi utcánk sar-knak kocma is van, bót is van, tünődöm tanácstalan, érdemes várni tovább?). „Olyan magassarkú cipő lesz, hogy nemcsak az egér, hanem még a pöök is át-megy rajta” (eltalálta). Stb., stb.

A Teknyőkaparó jóslatait tematikailag is elrendezi, három csoportba szedi Pol-ner. Táltoshagyományok, bibliai képzetek, egyéb jóslatok. Ismerteti gyűjtőhe-lyeit, adatközlőit, s a szö-vegekben megörzi az adott táj nyelvjárásának jellegeit. Lektor, az idő-közben tragikusan elhunyt Bálint Sándor professzor, szép ajánlással bocsátja út-jára a Teknyőkaparót: „A szöveget alaposan átolvas-tam, jól átgondolt előadása tárgy szempontból kifogás-talan, fogalmazása tömör és találó. Kiadásra a legme-legebben ajánlom. A kézirat kivételes érdekességi anyag-gal gazdagítja a szegedi táj folklorját.” A Péter László szerkesztette kötet az egy-re értékebb, hiánypótló ki-adói tevékenységet végző Somogyi-könyvtár gondozásában jelent meg, négyzáz példányban.

N. I.

Alagút az Alpok alatt

Néhány hónap múlva a Szentgotthárd-hágónál megnyitják a világ leghosszabb alagútját. Az ötlet 100 évvel ezelőtt merült fel Svájcban, de csak a jelenlegi műszaki színvonal tette lehetővé a régi álom megvalósítását, a 16,3 kilométer hosszú sziklafolyosó megnyitását. Az Uri és a Ticino kantonokat összekötő alagút építéséhez 1,7 millió köbméter kőzetet kellett megmozgatni, több ezer munkás 10 évi munkájára, 3 millió robbanóanyagra volt szük-ség.

A dohányzók lassabban gondolkoznak

Az edinburgh-i egyetem munkatársainak kutatásai szerint a dohányzás számottevően befolyásolja az ember emlékezőképességét. Ez elsősorban a nikotinnak és más mérgező anyagoknak az érendszerre gyakorolt káros hatásával magyarázható. Ezek az anyagok megakadályozzák a vér normális bejutását az agyba, gátolják tevékenységét. A vizsgálat során 37 egymástól elkülönített párnak (egy dohányosnak és egy nem dohányosnak) 12 színes fotót adtak át, amelyek ismeretlen emberekről készültek. A viz-

gált személyeknek megmon-dták a képen szereplők nevét is. A felvételsorozatot há-romszor mutatták meg, min-den felvételt három másod-percig láthattak a teszt részt-vevői. Tíz perc múlva meg-kérdezték a képen látható emberek nevét. A nem do-hányzók átlagosan 9, a dohá-nyosok 7 névre emlékeztek. Ráadásul a dohányosoknak 10 másodperccel több időre volt szükségük a nevek visz-szaidézésére. A tesztben részt vevő dohányosok napi adag-ja 20 cigaretta.

Tolvajok és orgazdák

Nem ritkaság, hogy szállítá-s közben az áruk megsér-ülnek. Rakodás közben megrepedhetnek a ládák, kiszakadhatnak a zsákok; elfolyhat, eltörhet, elszóród-hat így a portéka. De az is előfordulhat, hogy míg az áru a feladótól a címzetthez ér, jócskán megesz, vagy éppen ellenkezőleg, megszorodik, mi több át-változik.

Például a kávé, búzadar-arává...

Feketén szerzett feketekávé

E különös — ám koránt-sem ördögös — jelenségre a Szeged város-járási Rend-örkapitányság ügyirataiban találhatunk példát. Nemrég fejeződött be a nyomozás abban a bűnygyben, mely-ben két, büntetett előéletű szereplő indította el a jövedelemkiszárási törvényte-len módja címmel jelölhető, több epizódistát is foglal-koztató játékot.

A történet röviden a követ-kező. A 28 éves Molnár Antal, Szeged, Úttörő tér 21. szám alatti lakos — a Sze-gedi Megyei Bíróságon ko-rábban 6 és fél évi börtönrre ítélték, több emberen elkö-vetett emberölés büntetének kísérlete miatt — és társa, az 1978-ban felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt 32 éves Kakuszi Lajos, Makó, Sarkantyú utca 6. szám alatti lakos, a FÜSZÉRT alkalmazottaként kávé szál-lított a Marosmenti ÁFESZ-hoz. A rakományból kiemel-tek egy tizkilos kávészoma-got, helyére hasonló súlyban búzadarát tettek. A kávénak álcázott búzadarát a meg-

rendelőnél hagyták, az ello-pott áruval pedig a Csong-rád megyei Vendéglátó Val-lalat szegedi, Kisdobos cuk-rásdjában jelentkeztek. A szállítólevél nélkül átadott portékát a 19 éves Sőregi Éva, Dóc, Petőfi utca 27. szám alatti lakos vette át. A feketén szerzett feketekávéért a 26 éves Szekeres Mária, Szeged, Kelemen ut-ca 4. szám alatti lakos fizet-te ki — a boltvezető, a 24 éves Hartman László, sze-gedi, Retek utca 14. szám alatti lakos utasítására az 1500 forintot. A vendéglátó-sok és a szállítók egyaránt elégedettek voltak; mindenki jól járt, gondolhatták. A lo-pott kávé valódi értéke 2 ezer 770 forint volt. De mert Molnár Antalék ingyen ju-tottak hozzá, beérték keve-sebb pénzzel is. A Kisdobos alkalmazottai sem érezték becsapva magukat, ők a hi-valatos áron adták el a ven-dégeknek az orgazdákat meg-illető kedvezmény fejében vásárolt kávé. Abban per-se megegyeztek, hogy a sikkasztással szerzett hasz-non „becsületesen” megosz-toznak.

A FÜSZÉRT áruit szállít-totta a megrendelőkhöz a 23 éves Kádár Antal, szegedi, Kossuth Lajos sugárút 49-51. szám alatti lakos és társa, a 22 éves, Csó utca 6. szám alatti lakó Simon István. Tör-tént egyszer, hogy észrevet-ték, a kocsin felejtettek tíz kilogramm, 3 ezer 260 forin-tól érő Omnia kávé. Ha már így esett, kaptak az alkal-mon. Meghamisították a me-netlevelet, Zsombóra kocsi-káztak. A 35. számú vegyes-boltban 2 ezer 30 forintért eladták — Farkas Péternek — a kávé. Hasonló trükkkel szerzett egy kis melléklet a szegedi 35 éves Fehér Béla, Váltó utca 8., és a 34 éves Markó József, Ósz utca 35. szám alatti lakos. A FÜ-SZÉRT raktárából szállított-lakosra, a szegedi ÉLKER 79. számú üzletének vezető-jére. Feketén 5 ezer 583 fo-rint értékű árut vásárolt Ki-ralyótl, 3 ezer 590 forintért. A pénzt a bolt pénztárából emelte ki.

Hasonlóképp cselekedtek az ÉLKER 59. számú üzle-tének dolgozója is, a 29 éves Kovács Ferenc, Szeged, Agyagos utca 8/D alatti lakos és felesége. Ők tavaly ősszel vettek Király Lászlótól és gépkocsikísérőjétől 1630 fo-rintért 3 ezer 150 forint ér-tékű árut. Idén februárban vá-sárolták a Szegedi Szalámi-gyár és Húskombinát gépkö-csivezetőjétől, a 26 éves Kertész Sándor, szegedi, Szi-várvány utca 50. szám alatti lakostól is, aki ez év május-9-ig dolgozott a szalámi-gyárban. Rájött, hogy a gondjaira bízott Barkas mik-robusz sorszámoládaja ki-válón alkalmas a hentes-áru feladására elrejtésére. Két hónap alatt körülbelül 15 ezer forint értékű felvágót, turistaszalámit, s egye-

bet lopott ki a gyárból. A 26 éves Sári Miklós, Szeged, Szilléri sugárút 7. szám alatti lakos — ugyancsak a szalámi-gyár alkalmazottja — volt segítségére. Ügyeskedés-ükre felfigyelt a vállalat egyik rendszere. Tetten is ér-te Kertész, amikor az éppen nyolc rúd olasz jelvaggottal és négy rúd parizerrel bélelte ki szerszámok ládáját.

Kertész Sándor üzletfelei közé tartozott többek kö-zött az ÉLKER 106. számú hentes-üzletében a 43 éves Tóth Mi-hály, az ÉLKER 110. számú húsboltjában a 31 éves Lovász Imre, a 109. számú hentes-boltban a 25 éves Papp János, az ÁFESZ 49. számú, újszegedi élelmiszerboltjában a 45 éves Böröcz Lajos-né, az ÉLKER 33. számú húsboltjában Varga László. Valamennyien a kiskereske-delmi ár kétharmadát fizet-ték ki a szerszámok ládáját gyakran nyitogató Kertész-nek. A fennmaradó összeggel a kereskedők saját jövedel-müket szaporították.

Szándékos feledékenység

A FÜSZÉRT áruit szállít-totta a megrendelőkhöz a 23 éves Kádár Antal, szegedi, Kossuth Lajos sugárút 49-51. szám alatti lakos és társa, a 22 éves, Csó utca 6. szám alatti lakó Simon István. Tör-tént egyszer, hogy észrevet-ték, a kocsin felejtettek tíz kilogramm, 3 ezer 260 forin-tól érő Omnia kávé. Ha már így esett, kaptak az alkal-mon. Meghamisították a me-netlevelet, Zsombóra kocsi-káztak. A 35. számú vegyes-boltban 2 ezer 30 forintért eladták — Farkas Péternek — a kávé. Hasonló trükkkel szerzett egy kis melléklet a szegedi 35 éves Fehér Béla, Váltó utca 8., és a 34 éves Markó József, Ósz utca 35. szám alatti lakos. A FÜ-SZÉRT raktárából szállított-lakosra, a szegedi ÉLKER 79. számú üzletének vezető-jére. Feketén 5 ezer 583 fo-rint értékű árut vásárolt Ki-ralyótl, 3 ezer 590 forintért. A pénzt a bolt pénztárából emelte ki.

Hasonlóképp cselekedtek az ÉLKER 59. számú üzle-tének dolgozója is, a 29 éves Kovács Ferenc, Szeged, Agyagos utca 8/D alatti lakos és felesége. Ők tavaly ősszel vettek Király Lászlótól és gépkocsikísérőjétől 1630 fo-rintért 3 ezer 150 forint ér-tékű árut. Idén februárban vá-sárolták a Szegedi Szalámi-gyár és Húskombinát gépkö-csivezetőjétől, a 26 éves Kertész Sándor, szegedi, Szi-várvány utca 50. szám alatti lakostól is, aki ez év május-9-ig dolgozott a szalámi-gyárban. Rájött, hogy a gondjaira bízott Barkas mik-robusz sorszámoládaja ki-válón alkalmas a hentes-áru feladására elrejtésére. Két hónap alatt körülbelül 15 ezer forint értékű felvágót, turistaszalámit, s egye-

Magyar kultúra, tudomány világnyelveken

Evente mintegy 9000 idegen nyelvű kötetet hagyja el a magyar nyomdák csaknem 3,5 millió példányban. A magyar kultúra, tudomány eredmé-nyei közül a nyári hónapok-ban, az idegenforgalmi csúcs időszakában is több világ-nyelvűre lefordított alkotás kerül az Akadémia és a Corvina Kiadó gondozásában az üzletkebe.

A Magyar Történeztudomány Nemzeti Bizottsága immár hatodik alkalommal publi-kálja — angol, francia, né-met, illetve orosz nyelven — a magyar történetkutatók eredményeit tanulmánygyű-jtemény formájában. A 49 tanulmányt tartalmazó két kötet a történettudomány aktuális kérdéseivel foglalkozik, betekintést nyújt a hazai történettudomány el-múlt öt esztendő munkájába, több terjedelmes beszám-olót is közöl a fiatal kutatók tollából. Ugyancsak az Akadémia Kiadónál jelenik meg angol nyelven Haiman György tanulmánya az 1650 és 1702 között élt magyar betűmetszőről és tipográfus-ról, Tótfalusi Kiss Miklósról.

Angol nyelven adják köz-re Súlyom László tanulmá-nyát, „A polgári jogi felelő-ség hanyatlása” címmel. 1923-tól jelenik meg a Corpus Vasorum Antiquorum (az Ókori Vázák Gyűjteménye) című sorozat az akadémiák nemzetközi szövetsége szer-kesztésében, egységes irány-elvek szerint, azonos kiállítá-sban.

E nemzetközi könyvfűzér-ben, amelyben a világ mű-zéumaiban őrzött antik vá-zákról közölnek tudományos publikációkat minden ország a saját anyagát dolgozza fel. Szilágyi János György meg-jelenés előtt álló könyve, amellyel Magyarország be-

kapcsolódik a nemzetközi so-rozatba, a Szépművészeti Múzeum gyűjteményének et-rüzelem vázát, valamint a campaniai vöröslakkos vázákat mutatja be fényképes dokumentációval, technikai leírással.

A dolgozó nyugdíjas szabadságáról

Szezonjellegű fizikai munkán nyugdíjasként dolgozik K. A. szegedi ol-vasónk. Ezt az időt tavasz-tól őszig, hat hónap alatt dolgozza le. Sérelem, hogy havonta csak egy munka-nap szabadságot kap, s ezt is beleszámítják az 1260 órákeretbe. Szeretné tudni, hogy a munkáltató eljárása szabályos-e.

Olvasónk leveléből nem tűnik ki, hogy hány évi munkaviszonya van, ennek ellenére valószínű, hogy a munkáltatója a szabadság kiszámításánál hibát követ el. A nyugdíjas dolgozók sza-badságát ugyanazon elvek szerint kell megállapítani, mint a velük együtt dolgozó nem nyugdíjasokét. Ennek megfelelően a nyugdíjas részére is jár évenként 12 munka-nap alapszabadság, és minden munkaviszonyban

töltött teljes két év után egy munkanap pótszabadság. Az alap- és a pótszabadság együttesen legfeljebb évi 24 munkanap lehet. Az évek után járó pótszabadság meg-állapításánál mind a nyug-díjazás előtti, mind pedig a nyugdíjazás utáni munkavi-szonyban töltött éveket figyelembe kell venni. Ha a nyugdíjas nem dolgozik egész évben, hanem az év-nek csak egy meghatározott részét tölti munkában —, mint olvasónk is — akkor a fentiek szerint kiszámított évi fizetett szabadságnak csak a munkaviszonyban töltött időre eső arányos része illet meg.

Olvasónk hat hónapot dolgozik, így az évi fizetett sza-badságának is hat hónapra eső arányos részére, azaz a felére jogosult. A hat nap, amit kap, viszont csak az

alapszabadságának a fele, ami feltehetően azt jelenti, hogy szabadságának kiszá-mításánál a munkában töltött éveket nem veszik figye-lembe. Ez pedig szabályta-lan.

A rendelkezések szerint a 840, illetve 1260 óras foglal-koztatási keret szempontjából figyelembe kell venni mindazt az időt, amelyre a nyugdíjas munkaviszonya alapján ugyanarra a nap-tá-ri évre munkabért kapott, továbbá azokat a napokat is, amelyekre ez alatt az idő alatt táppénzt, baleseti táp-pénzt vagy terhességi-gyer-mekágyi segélyt folyósítottak. A fizetett szabadságon töltött időt tehát az 1260 órá-ba valóban bele kell szá-mítani. Így ebben az esetben a munkáltató a rendelkezések-nel megfelelően járt el.

Dr. V. M.